

شهر و من

دریچه‌ای به معماری، طبیعت و مردمان استان قزوین

نهم شهریور - روز قزوین

سرشناسه	: حضرتى، محمدعلى، ۱۳۴۲-
عنوان و نام پدیدآور	: قزوین سرزمین روزگاران : دریچهای به معماری، طبیعت و مردمان استان قزوین/ عکس محمدعلى حضرتى.
مشخصات نشر	: قزوین: حنیث امروز: شهرداری قزوین، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	: ۲۱۶ ص.: مصور.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۱۳۴-۰۳۱-۴
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
موضوع	: عکس‌ها- ایران قزوین (استان)
شناسه افزوده	: شهرداری قزوین
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۲ ۲ ق ۶۵/۴ IR
رده بندی دیویی	: ۷۷۹/۹۹۵۵۳۶۲۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۲۲۶۶۵۱

کتابخانه
شهر قزوین

عکس‌های محمدعلى حضرتى

ناشر: حدیث امروز با سرمایه‌گذاری شهرداری قزوین

مشاور هنری و خوشنویسی جلد: حسن دانشگرنژاد

صفحه‌آرا: مهرآور

نظارت فنی: پویا تصویر

ترجمان انگلیسی: جعفر فریور و آیتن حضرتى

لیتوگرافی: آرمان

چاپ: خجسته نوین

صحافی: فرخى

چاپ نخست: شهریور ۹۲

شمارگان: ۵۰۰۰

شابک: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۱۳۴ - ۰۳۱ - ۴

© هرگونه بهره‌برداری از عکس‌های این کلمه تنها با اجازه‌ی کتبى عکاس ممکن است.

پیش در آمد:

دشت گسترده و حاصلخیز قزوین را که از کهن‌ترین و نخستین حوزه‌های تمدن بشری در فلات ایران است، "بهشت باستان‌شناسی" خوانده‌اند. افزون از هزار تپه‌ی باستانی خاموش که در جای‌جای این سرزمین آرمیده‌اند، ترجمان گویای خروش و هیاهوی هزاره‌های گمشده‌ی ایران به زبان سکوت‌اند. خاک کاسپین که پایتخت زمستانی مادها و دیر زمانی جایگاه موحدان و یزدان‌پرستان بود؛ در روزگار ساسانی، شهری آباد با دژی استوار و برج و بارویی بلند شد که شاد شاپورش می‌خواندند و جنگاوران سلحشور برای پاسداری از مین به سویش می‌شتافتند. در پی درخشش خورشید اسلام در ایران، قزوین که دیگر "مینودر" یا "دروازه‌ی بهشت" قلمداد می‌شد در برابر تازش خلفای اموی و عباسی، آغوش پذیرش خود را به سوی علویان گشود و پناهگاه خاندان پیامبر (ص) و آستان عصمت بود و یکی از کانون‌های خیزش عدالت‌جویانه‌ی ایرانیان در روایی با ستم‌های شکننده‌ی نژادپرستان به شمار می‌آمد و گروهی از بزرگان قزوینی به‌عنوان اصحاب خاص ائمه اطهار (ع) شهرت یافتند. تساکله‌ی نوین فرهنگی شهر در همین دوران شکل گرفت و مدرسه‌ها و مکتب‌های حدیثی، فلسفی، تفسیری، فقهی، ادبی و کلامی در آن سربرآوردند و دانشوران و فرهیختگان بی‌شماری به ارائه‌ی آرای خویش پرداختند. چنانکه "معدسی" مؤلف "احسن‌التقاسیم فی معرفه‌الاقالیم" قزوین را از مراکز فقه و فلسفه در جهان فرهنگی اسلام شده‌ی سوم هجری دانسته و "ابن حوقل" جغرافی‌نویس نامدار سده‌ی چهارم نیز معتقد بوده در میان شهرهای مرکزی ایران ".... برای قزوین همانندی نیست زیرا مردم این شهر، توانگر و اهل دانش و تحقیق‌اند و در رشته‌های مختلف علم، آگاهی دارند."

ظهور اسماعیلیان در الموت و گسترش دامنه‌ی دژهای آنان که تمامی ارتفاعات پیرامون دست قزوین را شامل می‌شد این سرزمین را طی نزدیک به سه سده، مرکز توجه جهان قرار داد و در کنار جنگ‌های فرسایشی و لشکرکشی‌ها و محاصره‌های دراز مدت، موجب عمران و آبادانی و ساخت بناهای شکوهمند و ماندگار نیز شد و شور اجتماعی، نشاط علمی و فضای گفت‌وگوی پیروان مذاهب گوناگون را حفظ نمود.

یورش مغول در اوج شکوفایی و توسعه‌ی شهر قزوین و قتل عام مردم شهر که با ویرانی مساجد، مدرسه‌ها، کتابخانه‌ها و تاسیسات و نهادهای اجتماعی همراه شد هم نتوانست روند رو به رشد منطقه را از بین ببرد و این سرزمین همچون ققنوسی از آتش و خاکستر به جای مانده از ترک‌تاز مغول، تولدی دیگر را با رونق مدارس، کتابخانه‌ها و خانقاه‌های تازه تجربه کرد. بدین ترتیب در استمرار جریان فرهنگی که اندیشمندیانی همچون: ابو عبدالله قزوینی، ابن ماجه، داوود بن سلیمان غازی، خاندان ماهویه، ابن فارس، حافظ خلیل، خاندان حمدانی، عبدالجلیل قزوینی رازی، خاندان کرچی، امام احمد غزالی، رافعی و... پیشگامانش بودند؛ بزرگانی مانند نجم‌الدین کاتبی، شرف‌الدین فضل‌الله حسینی، زکریا قزوینی، حمدالله مستوفی، عبید زاکانی، خواجه التفات، قاضی جلال‌الدین خطیب قزوینی و... ستارگان فروزان سپهر دانش و فرهنگ روزگار ایلخانی شدند و جویندگان علم را از سراسر کشور به حوزه‌های درسی خویش کشاندند. هنوز زخم‌های ناسور بر پیکره‌ی شهر بهبود نیافته بود که ایلغار تاتار آغاز شد و یورش تیمور، کوچک‌ترین نشانه‌های حیات فرهنگی و اجتماعی مردم قزوین را در سیلاب خشونت کور و ویرانگرش به نابودی کشید. اما شهر توانست دیگر بار قامت راست کند و همچون سرو استوار و سربلندی که ریشه در زلال فرهنگ و فرهی دارد زندگی خود را از سر گیرد.

گزینش قزوین به عنوان تخته‌گاه صفویان، سرنوشت این سرزمین را دگرگون کرد؛ به گونه‌ای که در سراسر سده‌ی دهم هجری بزرگ‌ترین، زیباترین و آبادترین شهر ایران به شمار می‌آمد و از آن پس نیز به الگویی برای توسعه‌ی شهری و شهرسازی در امپراتوری گسترده‌ی صفوی تبدیل شد.

ساخت و بازسازی کاخ - باغ‌ها، مدرسه‌ها، کاروانسراها، میادین شهری، مساجد، گنبدخانه‌ها، آب‌انبارها رونقی شگفت یافت. این روند تا پایان دوران قاجار ادامه داشت و هنروران و فرهیختگانی همچون: شرف جهان، اصف خان، مالک دیلمی، میرعماد، آقا جمال وزیر، ملاخلیل، واعظ، آقا رضی، سالک، وحیدواله، میرحسینا و... در کنار بزرگانانی مانند: دوانی، منصور دشتکی، میرداماد، شیخ بهایی، ملاصدرا و... به آفرینش یادگارهای ماندگار پرداختند و مکتب‌های نگارگری، معماری، تاریخ‌نویسی، موسیقی و خوشنویسی قزوین نیز با پدید آوردن آثار جاودانی به‌سان: شاهنامه‌های طهماسبی و اسماعیلی، دیوارنگاره‌های چهلستون، خمسه‌های متعدد و صدها کتاب ارزشمند، شیوه‌های هنری بدیعی را به وجود آوردند. در هنگامه‌ی سقوط صفویان نیز نقش عالمان دینی، کلاتران محلی و مردم قزوین در سرکوب شورش غلزی‌ها و تجدید حیات حاکمیت ایرانی فراموش نشدنی است.

در روزگار قاجار که بیشتر نقاط ایران در رکود به‌سرمی‌بردند شهر قزوین یکی از مراکز مهم اقتصاد کشور بود و از قطب‌های فرهنگی و علمی کشور به شمار می‌آمد. شهید ثالث، ملا محمد صالح، ملا آقا حکمی، سید محمدتقی قزوینی، ملک‌محمد، زین‌العابدین معجزنگار، عبدالکریم جناب، قربان‌خان شاهی، اقبال اذر، عمادالکتاب، ملا عبدالوهاب دارالشفایی و... از چهره‌های نامدار فرهنگ و هنر این دوره‌اند. و روشنگرانی همچون: میرزا حسین سپهسالار قزوینی آغازکننده‌ی راهی بودند که در پایان با همت مردم آزادی‌خواه ایران و تلاش پرچمداران استقلال ایران: علامه علی‌اکبر دهخدا، اشرف‌الدین نسیم شمال، میرزا حسن رئیس‌المجاهدین و عارف قزوینی به صدور فرمان مشروطیت انجامید.

تاریخ پرفراز و فرود ایران با نام قزوین گره خورده و مردم این سامان در تمامی روزگاران برای سربلندی کشورشان کوشیده، آداب و آیین‌های فرهنگی را پاس داشته و پذیرای اقوام ایرانی از جای‌جای کشور بوده‌اند؛ به گونه‌ای که اکنون می‌توان استان قزوین را "ایران کوچک" نامید.

این همه در کنار طبیعتی بکر، گونه‌گون و بخشنده که زیباترین چشم‌اندازها را در پیش روی بیننده قرار می‌دهد: چکادهای آسمان‌سای البرز، ژرفای دره‌های مه‌گرفته‌ی الموت و تارم، دشت‌های لاله‌پوش آبیک، سبیلستان‌های بی‌انتهای آوج، شقایق‌زاران الوند، صحرای نمکسود بوئین زهرا، آب‌های معدنی شفاعخش، سروها و چنارهای مقدس، آبگیرها و تالاب‌های مصفا، آبشارهای سربه‌زیر، صخره‌های سرفراز، رودهای پرخروش، غارهای رازناک، دریاچه‌ی افسونگر اوان، آهوان قیزیای باسکل، باستان‌های دو هزار ساله‌ی قزوین، فراورده‌های فراوان و متنوع کشاورزی و ... درآمیختگی شگفت جمال طبیعت و جلال تاریخ را آیینگی می‌کنند.

گرد آمدن عکس‌های آثار تاریخی، طبیعت و مردم‌شناسی در این کتاب، مرهون همراهی شهردار محترم قزوین جناب مهندس مسعود نصرتی و پایمردی و همکاری صمیمانه‌ی جناب مهندس علیرضا خزانلی مدیر عامل محترم سازمان نوسازی و بهسازی شهرداری است که وظیفه‌ی خود می‌دانم از مساعدتشان سپاسگزاری نمایم. این اثر را به روان تابناک اسوه‌ی، پکی، خدمت و پایداری، سردار آزادگان مرحوم سیدعلی اکبر ابوترابی پیشکش می‌کنم که نام ماندگارش برای این سرزمین مینوی افتخار آفریده است.

محمدعلی حضرتی

درآمد:

پیشینه‌ی درخشان تاریخی که نمود آن در آثار ممتاز معماری دوران‌های ساسانی تا قاجاری و تنوع چشمگیرشان آشکار است؛ پرورش سرآمدان فرهنگی و فرهیختگان. نامدار فراوان؛ برخورداری از طبیعتی گوناگون و چشم‌نواز؛ موقعیت برجسته‌ی ژئوپلیتیکی و قرار گرفتن در مرکز مسیر ارتباطی شمال - جنوب و شرق - غرب کشور؛ ظرفیت فوق‌العاده‌ی اقتصادی با تکیه بر داشته‌های فراوان و منابع مهم صنعتی، کشاورزی و بازرگانی؛ توان نهفته و بالفعل علمی و دانشگاهی (که نزدیک به ده درصد دانشجویان کل کشور را در خود جای داده) در کنار مردمانی خونگرم، صمیمی، پرتلاش و میهمان‌نواز موجب شده که در سند چشم‌انداز شهرداری، شهر قزوین را شهری فرهنگی و تاریخی با جاذبه‌های گردشگری و ویژگی‌های بازرگانی، دانشگاهی و... ببینیم و این نگرش و راهبرد در تمامی برنامه‌ریزی‌ها، طرح‌های اجرایی، سرمایه‌گذاری و خدمات شهری، راهنمای مدیریت متحد شهر برای دستیابی به اهداف و آرمان‌های والا و بازیابی جایگاه و منزلت قزوین در آینده‌ی ایران است.

روند پرشتاب سال‌های اخیر در مسیر تحول و توسعه، نقطه‌ی آغازی برای تحقق انتظار شهروندان، رشد متوازن شهر و توزیع عادلانه‌ی امکانات و خدمات در شهر چهار انبیا و چهارمین حرم اهل بیت (ع) است.

توجه و تاکید بر جاذبه‌های گردشگری منطقه و آمایش و احیای آثار تاریخی از رویکردهای اصلی شهرداری است و در همین راستا، انتشار کتاب "سرزمین روزگاران" را که دریچه‌ای به طبیعت زیبا، معماری و شهرسازی شکوهمند، آیین و سنن مردمی و سوغات و صنایع دستی استان می‌گشاید دعوتی می‌داند برای دیدار از موزه‌ای که به پهنای استان قزوین گسترده شده و افسونگری طبیعت را به عظمت تاریخ و ژرفای سنت‌های فرهنگی مردم پیوند داده است. از این پنجره به معماری و تاریخ، طبیعت، آیین‌ها و دست‌ساخته‌های مردمان سرزمین قزوین بنگرید.

مسعود نصرتی

شهردار قزوین